

145 години БАН

ПОЗНАНИЕТО ЗА МИНАЛОТО Е КЛЮЧЪТ КЪМ БЪДЕЩЕТО - ПРИНОСЪТ НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Юбилейната презентация, посветена на 145 годишнината на Академията.
/VII Национална конференция “Образованието в информационното общество”
Пловдив, 29-30 май 2014 г./

*Габриела Йончева, Дарина Илиева – НА на БАН
Даниела Атанасова – ЦБ на БАН*

Защо отбелязваме 145 годишнината от създаването на Българската академия на науките (БАН)? Дали се ръководим само от идеята за юбилейна празничност по повод на важни събития от нашата история? Дали целим да обогатим традицията на многобройните досегашни изследвания, част от които многостранно и твърде изчерпателно разискват темата? Поставените въпроси имат утвърдителен отговор с уговорката, че смисълът на всяко честване е да ни приближава до актуалните проблеми на съвременността.

Българската академия на науките е един от символите на съвременна България. Това е най-старата институция в държавата, изпреварила с почти десетилетие възстановяването на нейната независимост. Развитието на българското възрожденско общество през втората половина на XIX век налага създаването на обединителен център на народните стремежи към повече просвета и наука. След няколкогодишна подготовка през септември 1869 г. в г. Браила, Румъния, се събират представители на осем града с компактно българско население извън пределите на поробената родина. Тук те полагат основите на Българското книжовно дружество (БКД) - първата българска академична институция като „всенародно учреждение”, обединяващо „умствените български сили” с главна цел „да разпространява всеобщото просвещение у българския народ и да му показва пътя към неговото веществено обогатяване” (чл. 2 от Устава на БКД, 1869). Основатели и първи членове на Дружеството са българи, завършили образованието си в Европа и Русия. Сред тях са учени,

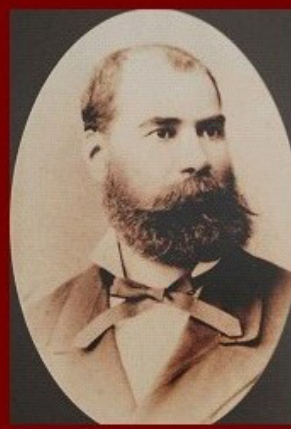
Основатели и първи членове на БКД са българи, завършили образованието си в Европа и Русия. Сред тях са учени, писатели, общественици, революционери, учители, които виждат в знанието сила, освобождаваща духа за културното издигане на нацията и приобщаването ѝ към европейските ценности.

МАРИН СТОЯНОВ ДРИНОВ.
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА БКД
(1869-1882; 1884-1898 г.)

ВАСИЛ ДРУМЕВ
(МИТРОПОЛИТ КЛИМЕНТ).
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА БКД
1898 г.

ВАСИЛ ДИМИТРОВ СТОЯНОВ.
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ПРИВРЕМЕН-
НИЯ УПРАВИТЕЛЕН КОМИТЕТ
(1882-1884 г.)

писатели, общественици, революционери, учители, които виждат в знанието сила, освобождаваща духа за културното издигане на нацията и приобщаването ѝ към европейските ценности.

Юбилейната презентация „ПОЗНАНИЕТО ЗА МИНАЛОТО Е КЛЮЧЪТ КЪМ БЪДЕЩЕТО - ПРИНОСЪТ НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ”, посветена на 145 годишнината на Академията, тематично пресъздава с документи най-важните моменти от историята на БКД, прерастването му в БАН, както и нейното по-нататъшно развитие като национален научен център с международно признание.

Подбрани са едни от най-ранните документи за БКД, в които откриваме имената на Христо Ботев, Добри Войников, Васил Левски, Любен Каравелов и много други представители на предосвободенската ни интелигенция. Тук са и първооснователите и ръководители на Дружеството – Марин Дринов, Васил Друмев (Митрополит Климент) и Васил Д. Стоянов. Това са личностите, положили основите на съвременната българска наука и култура. Показан е и първият Устав, написан от ръката на В. Друмев. Панорамната фотография на Браила от края на XIX век допълва атмосферата на събитията.

ДНЕВНИК ОТ УЧРЕДИТЕЛНОТО
СЪБРАНИЕ НА БКД
28 СЕПТЕМВРИ 1869 г., БРАИЛА

МАРИН ДРИНОВ И В. Д.
СТОЯНОВ В ПРАГА. 1868 г.

ОБЯВЛЕНИЕ ЗА
СЪЗДАВАНЕТО НА БКД.
26 МАЙ 1870 г., БРАИЛА

Първите научните контакти на Книжовното дружество са свързани с размяната на „Периодическо списание” и установяване на връзки с утвърдени учени в Европа – хуманитаристи като Луи Леже, Емил Пико, Константин Иречек и др. Интересна е и запазената преписка с Британския музей, Берлинската кралска академия, Южнославянската академия на науките и Славянския благотворителен комитет в Москва.

С Освобождението през 1878 г. и възстановяването на държавността се открива простор за развитието на националната култура, на научното творчество на българския народ в изцяло нова политическа и културно-историческа ситуация. Стремещът за напредък и самоутвърждаване е в съзвучие с епохата на формиране на българската национална идентичност. Тази актуалност спрямо обществените потребности остава главна характеристика на Академията през всичките десетилетия на нейното съществуване.

По предложение на председателя на БКД проф. Марин Дринов през 1878 г. Дружеството

се премества в столицата на освободена България. Възобновяването на неговата дейност е илюстрирано в презентацията чрез официалните документи на Привременния комитет, който възстановява и ръководи дейността му в София. Показани са преписката на министъра на просвещението Константин Иречек с В. Друмев и В.Д. Стоянов, съобщението за отпускането на първата държавна субсидия на БКД и Уставът от 1884 г.

Международната научна дейност на Дружеството се разгръща след преместването му в София. Български учени вземат участие в международни форуми: Световното изложение в Сент Луи (1903); проф. Пенчо Райков в VI и VII конгреси по приложна химия (1906, 1909); проф. Васил Златарски в I конгрес по славистика в Прага (1934); Димитър Дечев (1931), Дончо Костов (1939 - 1948) и др. като членове на международни организации.

Нов етап в развитието на БКД започва през 1898 г., когато за председател е избран видният български държавник Иван Евстратиев Гешов. С името му е свързано преодоляването на кризата в Дружеството и очерталият се в началото на XX век научно – организационен и книжовен подем. Благодарение на неговата активна дейност през март 1911 г. БКД се преименува в Българска академия на науките. В документи се подчертава ролята на Гешов за този изключителен акт. Презентацията показва писмото на Гешов до Управителния съвет, с което прави лично дарение за погасяване ипотечния дълг на Дружеството при условие, че „когато се изпълват четиридесет години от основаването му, то ще се прогласи за Академия”. Могат да се видят и протоколът на Общото събрание от 20 февруари 1911 г. с решение за преименуване на Дружеството в Академия и първият Закон за БАН (1912). В него Академията е определена като „самостоятелно и независимо научно учреждение” с основна цел да развива и разпространява научните знания и изкуствата „особено с оглед към българите и българските земи, българския език и българската книжнина”. В презентацията са показани и поздравителните телеграми по този повод от Вилнюс, Санкт Петербург и Белград. Особено интересни са мотивите по законопроекта, внесени в XV Обикновено народно събрание от Стефан Бобчев, както и изказването на депутата Михаил Такев в защита автономията на академичната институция.

По време на Втората световна война и непосредствено след нея БАН преживява политическите и военни катаклизми, сполетели страната. През месец април 1940 г. към Академията се създава нов клон, имащ за цел да насърчава развитието на художествената култура и изкуствата, което довежда до преименуването ѝ в Българска академия на науките и изкуствата (БАНИ). Този период е свързан с името на известния учен археолог и министър-председател на България Богдан Филев. При бомбардировките над София сградата на БАН е частично разрушена, което е видно от показаната фотография от 1944 г. Представен е и протоколът на Извънредното общо събрание за избора на Временен управителен съвет с председател Димитър Михалчев, който да се погрижи за имуществото и дейността на Академията след войната. Темата завършва с новия Устав и Закона за БАН, приет от Народното събрание на 28 февруари 1947 г. за връщане старото име на институцията, с което тя продължава своята научна дейност у нас и в чужбина.

През следващите години Академията се организира като национален център за научни изследвания. В нея са създадени много нови институти и лаборатории, в които израстват учени с професионална квалификация и международно признание. В започналото динамично преустройство БАН защитава своите позиции на автономна институция. Изградена е и модерна материално-техническа база в най-плодоносните за Академията години (1968 - 1988), когато БАН е ръководена от академик Ангел Балеvски. Неговият висок научен и обществен авторитет допринася много за всестрания напредък на институцията. Презентацията представя част от по-нататъшната активна международна дейност и многостранни научни контакти на БАН с чужди академии и институции. Някои от достиженията на българските учени и институти през тези години се дължат именно на съвместната работа на Академията със сродни организации в Европа и света. Показани са договори, съглашения, планове и протоколи, свързани с международното научно сътрудничество.

Втората половина на XX век постепенно се създават условия за концентриране на изследователския потенциал на страната за работа в най-съвременни и важни за науката области. Към традиционно развитите школи в областта на хуманитаристиката и природо-математическите науки се добавят и тези от техническите. БАН допринася за първия досег на България с новите съвременни технологии. Именно тук започва развитието на ядрената физика и впоследствие

на ядрената енергетика, на оптоелектрониката и лазерната техника, на микроелектрониката, на компютърните и информационни технологии. Академичните звена са и в основата на българското участие в изследването на Космоса. Те успешно се вписват в тематичните приоритети на европейското изследователско пространство и с въвеждането у нас на нанонауките и нанотехнологиите. По този начин иновационният потенциал на БАН се включва директно в българската икономика. Нашата презентация показва само част от цялостната научна дейност на Академията, която е в основата на развитието на модерна България. Ето защо краят ѝ е посветен на „науката в полза на обществото” – мисия, която съвпада със съкровените цели и стремежи на първостроителите на БКД преди 145 години.

През всичките етапи от развитието си, Академията се утвърждава като демократично, родолюбиво и духовно средище, като храм на българското просвещение. Тя създава потенциал, който да равни българите с развитите и свободни европейци и да съгради институциите на научния и културен живот в страната. Днес БАН продължава да извършва своята изследователска и обществена дейност в съответствие с „общочовешките ценности, национални традиции и интереси” и да съдейства за „умножаване на духовните и материалните ценности на нацията” (Устав на БАН, 1997).